

۱۲۸۲۴۲۳

آیین دادرسی ویژه کودکان بره‌دیده

طالع تطبیقی اسناد بین‌المللی و حقوق کیفری ایران

مؤلف:

هدیه سادات

نشر میزان

سرشناسه	هدایت، هدیه، ۱۳۶۶-
عنوان و نام‌پدیدآور	آیین دادرسی ویژه کودکان بزه‌دیده: مطالعه تطبیقی اسناد بین‌المللی و حقوق کیفری ایران / نگارش هدیه هدایت
مشخصات نشر	تهران: میزان، ۱۳۹۵
مشخصات ظاهری	۳۳۶ ص.
فروست	نشر میزان. علوم اجتماعی؛ ۹۳۳.
شابک	978-964-511-732-8
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا	
موضوع	کودکان -- جرایم علیه
موضوع	کودکان -- ایران -- جرایم علیه
موضوع	کودکان -- وضع حقوقی و قوانین
موضوع	کودک آزاری -- قوانین و مقررات
رده‌بندی کترده	HV ۶۶۲۶/۵/ه۴۱۹
رده‌بندی دی‌سی	۳۶۲/۷۶
شماره کتابشناسی	۴۰۹۵۸۰۲۲

هرگونه تکثیر (اعم از چاپ، کپی، قابل یک رنگی و...) از این اثر بدون اجازه مجوز از ناشر خلاف قانون بوده و پیگرد قانونی دارد.
لطفاً در صورت مشاهده، موارد را به شماره تلفن‌های ذیل اطلاع دهید.

۹۳۳

نشر میزان

آیین دادرسی ویژه کودکان بزه‌دیده
مطالعه تطبیقی اسناد بین‌المللی و حقوق کیفری ایران

نگارش: هدیه هدایت

چاپ اول: بهار ۱۳۹۵

قیمت: ۱۷۰۰۰ تومان

شمار: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۱-۷۳۲-۸

دفتر مرکزی: خ شهید بهشتی، بعد از چهارراه سهروردی، خ کاووسی‌فر، کوچه نکسا، پلاک ۳۲، تلفن ۸۸۵۴۹۱۳۱

فروشگاه مرکزی: خ انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، ابتدای خ فخرآزی، پلاک ۸۳، تلفن ۶۶۴۶۷۷۷۰

واحد پخش و فروش: خیابان سمیه، بین مفتح و فرصت، پلاک ۱۰۴، تلفن ۸۸۳۴۹۵۲۹-۳۱

پست الکترونیکی: mizannasher@yahoo.com وب سایت: www.mizan-law.ir

۱۱	مقدمه
۱۱	الف: طرح موضوع
۱۸	ب: اهمیت ضرورت بحث
۲۱	ج: ساختار کتاب
۲۵	فصل دوم: مفاهیم و تعاریف
۲۸	۱- سازمان بهزیستی
۲۹	مبحث اول: گزارش‌دهی جرایم علیه کودکان
۳۱	گفتار اول: تکلیف به گزارش‌دهی
۳۹	گفتار دوم: حیثیت عمومی بخشیدن به جرایم علیه کودکان
۴۰	گفتار سوم: طرح شکایت توسط کودکان
۴۶	گفتار چهارم: اعلام شکایت توسط نهادهای حامی کودکان
۴۸	الف: سازمان‌های دولتی
۴۹	۱- سازمان بهزیستی
۵۲	۱-۱: اورژانس اجتماعی
۵۶	۲- وزارت آموزش و پرورش
۵۹	ب: سازمان‌های مردم نهاد
۶۳	۱-۲: کمیته حقوق کودک
۶۵	گفتار اول: حق دسترسی آسان به نیروی پلیس
۷۰	گفتار دوم: حق بهره‌مندی از پلیس ویژه کودکان

- الف: ارائه آموزش‌های تخصصی به نیروی پلیس ۷۰
- ب: لزوم به کارگیری ضابطان زن ۷۲
- گفتار سوم: تعامل نیروی پلیس با سازمان بهزیستی ۷۵
- گفتار چهارم: حق بر اطلاع‌رسانی کودک از حقوق خود ۷۹
- گفتار پنجم: لزوم اقدامات پیش‌گیرانه پلیس ویژه برای کودکان در معرض خطر ۸۳
- گفتار ششم: جمع‌بندی فصل ۸۵
- ۸۸
- ح: ث: الف: گفتار اول: نقش دادستان در زمینه حمایت از کودکان بزه‌دیده ۸۹
- الف: نقش دادستان در شروع تعقیب جرایم علیه کودکان ۹۰
- ب: اقدامات دادستان در جهت خروج کودک از شرایط مخاطره‌آمیز ۹۴
- گفتار دوم: حقوق کودک بزه‌دیده در فرآیند تعقیب ۹۶
- الف: تدابیر غیررسمی در حمایت از کودک (قضازدایی) ۹۷
- ۱- بایگانی کردن پرونده ۹۹
- ۲- تعلیق تعقیب ۱۰۰
- ۳- میانجی‌گری کیفری ۱۰۹
- ب: حق بهره‌مندی از خدمات قضات ویژه ۱۱۳
- ب: تشکیل پرونده شناسایی شخصیت ۱۱۶
- مبحث دوم: حمایت از کودک بزه‌دیده در مرحله تحقیقات مقدماتی ۱۲۱
- گفتار اول: حق کودک بزه‌دیده بر کاهش صعوبت رسیدگی ۱۲۲
- الف: برقراری رابطه دوستانه ۱۲۳
- ب: تحقیق توسط متخصصان آموزش دیده ۱۲۴
- پ: شیوه طرح سؤال ۱۲۶
- ت: مساعدت به کودک از طریق همراهی و حضور حامی در جلسه بازپرسی ۱۲۷
- ث: شیوه انجام بازپرسی ۱۲۹
- ج: در نظر داشتن تمهیدات ویژه ۱۳۱

گفتار دوم: تأمین امنیت کودک در جریان تحقیقات مقدماتی..... ۱۳۳

الف: انتقال کودک بزه دیده به مکان امن..... ۱۳۴

ب: تشدید قرار تأمین متهم..... ۱۳۵

پ: بازداشت مرتکب..... ۱۳۷

ت: محرمانه بودن تحقیقات..... ۱۳۹

گفتار سوم: جمع بندی فصل..... ۱۴۱

..... ۱۴۳

..... ۱۴۶

مبحث اول: حق مشارکت کودک در فرآیند کیفری..... ۱۴۶

گفتار اول: آماده سازی کودکانی کودک..... ۱۵۱

گفتار دوم: همراهی کودک در طول جریان محاکمه..... ۱۵۲

گفتار سوم: حق کودک در ارائه بیان و دیدگاهها..... ۱۵۵

گفتار چهارم: لزوم تعیین وکیل و همراه وکیل یا مشاوره حقوقی..... ۱۶۲

گفتار پنجم: تسريع در رسیدگی..... ۱۶۶

مبحث دوم: تأمین امنیت کودک در مرحله محاکمه..... ۱۷۰

گفتار اول: اجتناب از تماس های غیر ضروری کودک با متهم..... ۱۷۰

گفتار دوم: امکان مشارکت کودک بدون حضور فیزیکی..... ۱۷۳

گفتار سوم: حفظ حریم خصوصی (رعایت حق خلوت کودک)..... ۱۷۶

الف: غیر علنی بودن محاکمه..... ۱۸۱

ب: عملکرد رسانه ها برای تأمین امنیت کودک..... ۱۸۴

مبحث سوم: حمایت از کودک در مرحله صدور حکم..... ۱۹۰

گفتار اول: انعکاس اصل حمایت کیفری ویژه از کودک در کیفرگزاری..... ۱۹۱

الف: ضرورت حفظ کودک در خانواده..... ۱۹۶

ب: صدور احکام جایگزین کیفرهای سرکوبگر..... ۲۰۸

ج: صدور احکام سالب حق نگهداری..... ۲۱۶

- ۲۲۲..... گفتار دوم: توجه به صدمات وارده به کودک
- ۲۲۳..... الف: خسارت مادی
- ۲۲۸..... ب: خسارت معنوی
- ۲۳۳..... ۱- خسارات ناشی از آبرو و حیثیت یا آسیب عاطفی و حیثیتی
- ۲۳۴..... ۲- خسارت روانی یا آسیب روانی
- ۲۳۶..... مبحث چهارم: تخصصی نمودن مراجع و مقامات
- ۲۳۷..... گفتار اول: تاسیس دادگاه ویژه و تخصصی کودکان بزه‌دیده
- ۲۴۰..... گفتار دوم: انتصاب قضات متخصص و آموزش دیده
- ۲۴۳..... گفتار سوم: جمع‌بندی فصل
- ۲۴۶..... فصل دوم: در مرحله اجرای حکم و بعد از اجرا
- ۲۴۶..... مبحث اول: در مرحله اجرای احکام
- ۲۴۷..... گفتار اول: نقش نظارت دادستان در مرحله اجرای احکام
- ۲۴۹..... گفتار دوم: حق کودک بر اطلاع‌رسانی فرآیند تخفیفات اعطایی به مجرم در مرحله اجرا
- ۲۵۲..... گفتار سوم: جبران خسارت از سوی دولت
- ۲۵۴..... گفتار چهارم: جبران دولتی خسارات وارده به کودک بزه‌دیده
- ۲۶۰..... مبحث دوم: در مرحله بعد از اجرا
- ۲۶۱..... گفتار اول: فرستادن کودک به مکان امن
- ۲۶۳..... گفتار دوم: کمک به کودک برای بازگشت به جامعه
- ۲۷۵..... گفتار سوم: پیش‌گیری از بزه‌دیدگی ثانویه کودک
- ۲۷۷..... الف: عوامل خانوادگی
- ۲۷۸..... ۱- بازگشت به خانواده
- ۲۷۹..... ۲- اهمیت احترام به کودک
- ۲۷۹..... ۳- آموزش و تعلیم
- ۲۸۰..... ۴- تعلیم و تربیت
- ۲۸۵..... ب: عوامل اقتصادی
- ۲۸۹..... پ: عوامل اجتماعی
- ۲۹۱..... ۱- نهاد مدرسه

۲۹۵	ت: عوامل فرهنگی
۲۹۵	۱ - پذیرش خشونت
۲۹۷	ث: سامانه‌های گزارش‌دهی
۲۹۹	گفتار چهارم: جمع‌بندی فصل
۳۰۲	نتیجه‌گیری
۳۰۸	پیشنهادهای
۳۱۷	فهرست منابع

جنبش حمایت از بزه‌دیدگان در چهار دهه گذشته فرآیندی را طی کرده است که در یک سوی آن شناسایی حقوق بزه‌دیدگان و تضمین این حقوق به صورت عام قرار دارد و در سوی دیگر آن مشخص‌بینی سازوکارهای حمایت از قربانیان جرایم خاص نظیر شکنجه، قاچاق انسان و تجاوز جنسی و گروه‌های خاص آسیب‌پذیر مانند زنان، سالمندان، ناتوانان ذهنی و جسمی و کودکان قرار می‌گیرد. در کنار واقعیت‌های جرم شناختی مبنی بر پیشگیری از بزه‌دینی ثانویه کودکان در فرآیند کیفری و خارج از آن، نظام بین‌المللی حقوق بشر در پرتو شناسایی جهانی اصل حمایت ویژه از کودکان در تسریع شناسایی ملی حقوق کودکان برآمده از این رویکرد افتراقی به آنها به مانند کودکان بزه‌کار بسیار تاثیرگذار بوده است. در همین اساس، امروز این دیدگاه که کودکان به عنوان آسیب‌پذیرترین افراد در برابر بزه‌دیدگی نیازمند توجه بیشتراند، در تمامی شعب حقوق به رسمیت شناخته شده است.

این رهیافت جرم‌شناختی در حقوق کیفری نیز تاثیر گذاشته است و قانون‌گذاران کیفری، هم در حقوق کیفری ماهوی و هم در حقوق کیفری شکلی به سمت شکل دهی یک سیاست کیفری افتراقی در برابر بزه‌دیدگی کودکان و حمایت از آنان حرکت کرده‌اند. در حقوق کیفری ماهوی، قانون‌گذاران، بسیاری از رفتارهایی را که از نظر روان‌شناسی و روان‌پزشکی و ارزش‌های جامعه بدرفتاری با کودک و کودک آزاری محسوب می‌شود به صورت ویژه جرم‌انگاری کردند. تا سال ۱۳۸۱ این امر را به صورت پراکنده در برخی قوانین ایران، می‌توانستیم ببینیم. در بیست و پنجم آذر ماه ۱۳۸۱ با تصویب قانونی بنام "قانون حمایت از کودکان و نوجوانان" و تأیید آن از سوی شورای نگهبان در ۱۳۸۱/۱۰/۱۱ طی نه ماده این سیاست تا حدودی متمرکز شد و قانون‌گذار طیف وسیعی از رفتارهایی را که کودک آزاری محسوب می‌شوند، جرم‌انگاری کرده و در جهت حمایت کیفری ویژه از کودکان و متفاوت با سیاست

حمایتی موجود در برخورد با جرایم علیه بزرگسالان اهتمام ورزیده است. در کنار حقوق کیفری ماهوی، حمایت ویژه از کودکان بزه‌دیده به مانند کودکان بزه‌کار در فرآیند کیفری - یا آن چه که تحت عنوان آیین دادرسی کیفری نام می‌برند - موضوع نوین دیگری در فرآیند تحولات حقوق بزه‌دیدگان خاص در سطح بین‌المللی و داخلی محسوب می‌شود. معیار آسیب‌پذیری و شخصیت کودک سبب شده است که از حدود ۷۰ سال پیش قانون‌گذاران کیفری در قبال وی در قلمرو بزه‌کاری، رویکردی متفاوت با یک فرد بزرگسال داشته باشند و دادرسی خاص کودکان بزه‌کار تحت تأثیر این رویکرد امروزه به طور کامل شکل گرفته، بالنده شده و تثبیت شده است. اما در مورد کودکان بزه‌دیده در فرآیند کیفری وضعیت به گونه دیگری بوده است.

در مورد حمایت از کودک بزه‌دیده در آیین دادرسی کیفری یا همان جایگاه او در حقوق کیفری سه اصل مهم دهها استانداردهای بین‌المللی بسیار کمی وجود دارد و قانون‌گذاران نیز برخلاف دادرسی کودکان بزه‌کار، تمرکز کمتری روی این موضوع کرده‌اند. حقوق کیفری ایران نیز این قاعده کلی مستثنا نیست. اما از دو دهه پیش به این سو به موازات تأکید بر حقوق بشری کردن نظام کیفری، حمایت شکلی کیفری از کودکان بزه‌دیده مورد توجه مراجع بین‌المللی قرار گرفت. در این چارچوب، چندین اسناد الزام‌آور و ارشادی به صورت قطعنامه، کنوانسیون، اعلامیه و ... به تصویب رسیده است. با تلاش‌های نهادهای مدنی و مطبوعات به موضوع کودک‌آزاری، گسترش مطالعات و پژوهش‌های مربوط به حقوق کودکان در ایران و به ویژه موضوع کودک‌آزاری در سطح دانشگاهی و توجه نهادهای تقنینی و قضایی به این موضوع از رهگذر تدارک و تهیه لوایح قضایی و تصویب قوانین خاص برای این زمینه می‌توان به قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب آذر ماه ۱۳۸۱ و لایحه قضایی اصلاحی این قانون به نام لایحه حمایت از کودکان و نوجوانان^۱ و قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲^۲ اشاره کرد) به تدریج با پیش‌بینی مؤلفه‌های افتراقی حمایتی در این

۱. لایحه حمایت از کودکان و نوجوانان در ۴۹ ماده بنا به پیشنهاد قوه قضائیه در جلسه مورخ ۱۳۹۰/۵/۹ هیأت وزیران به تصویب رسیده است و در حال حاضر در کمیته قضایی مجلس شورای اسلامی در حال بررسی می‌باشد.

۲. قانون آیین دادرسی کیفری مصوب جلسه نوزدهم ۱۰ بهمن ۱۳۹۰ مجلس شورای اسلامی است که در اجرای اصل ۸۵ قانون اساسی به تصویب کمیسیون حقوقی و قضایی رسیده و در شورای نگهبان مورد بحث و بررسی قرار گرفته و حتی به تأیید آن شورا هم رسیده است. با این حال شورای نگهبان ایراداتی را بر لایحه وارد دانست که بیشتر آن، ایرادات عبارتی و ویرایشی بود. به همین علت، کمیسیون قضایی و حقوقی رفع این ←

حوزه به تدریج نشانه‌هایی از شکل‌گیری دادرسی ویژه کودکان بزه‌دیده در حقوق کیفری ایران آشکار شده است. اهمیت دوران کودکی به عنوان دوران شکل‌گیری شخصیت انسان ایجاب می‌نماید نظام دادرسی خاصی با در نظر گرفتن عواطف و احساسات کودک در رسیدگی به جرایم ارتكابی علیه وی اعمال گردد. کودکان به لحاظ وضعیت آسیب‌پذیر گونه‌ای که به لحاظ جسمانی، روحی، روانی و اجتماعی در آن به سر می‌برند، به عنوان افراد بالقوه آسیب‌پذیرتر از سایر افراد در برابر بزه‌دیدگی شناخته می‌شوند. بزه‌دیدگی آینده‌سازان فردای جامعه، عاملی برای دور شدن آن‌ها از مناسبات اجتماعی یا به عبارت دیگر، کاهش اعتماد به نفس آن‌هاست. کودکان با وقوع این امراض اجتماعی، کرامت و ارزش انسانی خود را از دست رفته و جایگاه و روابط اجتماعی خود را چه در خانواده و چه در جامعه از هم گسیخته می‌بینند. لذا قانون‌گذار باید در مسیر بازسازی این وضعیت آسیب‌دیده و احیای روابط قبلی کودک با اعضای خانواده و اجتماع فرصت مناسب را فراهم آورد. به جرأت می‌توان ابراز داشت که دادرسی کیفری کودکان بزه‌دیده از اساسی‌ترین سببه‌ها، حقوق بشر در دنیای امروز به شمار می‌رود که ریشه در کرامت انسانی که از حقوق بنیادین هر فرد است، دارد. این کتاب با بررسی اسناد بین‌المللی به بررسی رویکرد حقوق کیفری ایران در زمینه شناسایی مؤلفه‌های دادرسی ویژه کودکان و نقد و بررسی این موضوع می‌پردازد. در زمینه حمایت افتراقی از کودکان در اسناد بین‌المللی موارد زیر قابل توجه است:

نخست، باید قطعنامه شماره ۴۰/۳۴ مجمع عمومی در ۱۹ نوامبر ۱۹۸۵ را به یاد داشته باشیم که به موجب آن، مجمع عمومی سازمان ملل متحد اعلامیه اصول بنیادی عدالت برای بزه‌دیدگان و قربانیان سوءاستفاده از قدرت را مقرر کرد. دوم، باید مقرراتی را مدنظر داشته باشیم که مجمع عمومی سازمان ملل متحد در کنوانسیون حقوق کودک در قطعنامه شماره ۴۴/۲۵ به ویژه مواد ۳ و ۳۹ این کنوانسیون در ۲۰ نوامبر ۱۹۸۹ مقرر کرده است. همچنین، پروتکل الحاقی به کنوانسیون حقوق کودک در مورد فروش کودکان و استفاده از آنان به منظور فحشا یا هرزه‌نگاری از اطفال که مجمع عمومی در قطعنامه شماره ۵۴/۲۶۳ بویژه ماده ۸ این پروتکل در ماه مه سال

→ ایرادات را در دستور کار خود قرار داده و بعد از اصلاح، مجدد به شورای نگهبان رفت و بعد از چهار بار رفت و آمد، ایرادات لایحه مرتفع گردید و دوباره برای تأیید نهایی به شورای نگهبان ارجاع شده است و در نهایت در چهارم اسفندماه هزار و سیصد و نود و دو به تصویب کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس شورای اسلامی رسیده است و قرار بر این است به مدت سه سال به طور آزمایشی، به موقع اجرا گذاشته شود.

۲۰۰۰ مقرر کرد. قابل توجه است. سوم، مقررات اعلامیه وین در مورد جرم و عدالت که در قرن ۲۱ باعث بروز چالش‌های زیادی شد و به عنوان ضمیمه قطعنامه مجمع عمومی شماره ۵۵/۵۹ در ۴ دسامبر سال ۲۰۰۰ در نظر گرفته شد، در خور توجه است. در همین راستا، می‌توان به پیوست قطعنامه مجمع عمومی به شماره ۵۶/۲۶۱ در ۲۵ مه سال ۲۰۰۲ به ویژه از لحاظ طرح‌هایی که در آن در مورد شهود و بزه‌دیدگان و نیز عدالت کودکان سخن به میان آمده، اشاره کرد. چهارم، باید به سندی با عنوان «جهانی مناسب» ای کودکان اشاره کرد که مجمع عمومی در قطعنامه این مجمع به شماره ۲۷/۲ در ۱۵ مه سال ۲۰۰۰ تدوین کرد. علاوه بر آن، می‌توان به قطعنامه مجمع عمومی به شماره ۱۹۹۷/۱۶ در ۲۳ ژوئیه ۱۹۹۶ اشاره کرد که به موجب آن، از شورای امنیت سازمان ملل درخواست شد که استانداردها و قواعد حاکم بر پیشگیری از جرم و عدالت‌گیری در سازمان ملل متحد را ارتقا دهد و در نهایت باید به دو سند مهم در این زمینه یعنی اصول رهبری در مورد عدالت برای اطفال بزه‌دیده و شهود مصوب شورای اجتماعی و اقتصادی سازمان ملل متحد (۲۰۰۴) و راهبردهای سازمان ملل متحد در مورد اطفال بزه‌دیده و شهود (جولای ۲۰۰۶) اشاره کرد. پنجم: اثر حاضر علاوه بر موارد فوق، از اسنادی نظیر شورای اروپا در مورد حمایت از کودکان علیه سوءرفتار مصوب ۱۳ سپتامبر ۱۹۷۹، شورای اروپا در مورد حمایت قانونی علیه تبعیض جنسی مصوب ۵ فوریه ۱۹۸۵، قانون آسایش و رفاه کودکان مصرع جولای ۱۹۹۲، پیمان‌نامه در مورد حمایت از کودک و همکاری در ارتباط با ستاد جنین مصوب ۲۹ می ۱۹۹۳، کنوانسیون اروپایی در مورد اعمال حقوق کودکان مصوب ۱۹۹۶ استراسبورگ، پیمان‌نامه راجع به تماس و ارتباط با کودکان، استراسبورگ ۲۰۰۱، شورای اروپا در مورد حمایت از کودکان علیه استثمار جنسی و آزار جنسی مصوب ۲۰۰۷ لنزاروت و... نیز تمسک جسته است. البته، هرچند محور اصلی اثر پیش رو، تأکیدات اسناد متعدد بین‌المللی در خصوص موضوع بحث است، اما در برخی قسمت‌ها علاوه بر شرح و بسط اسناد بین‌المللی با عنایت به حساسیت موضوع، قوانین برخی کشورها نظیر قانون گینه، آمریکا، فرانسه و ... نیز به دلیل داشتن نکات در خور توجه بحث و بررسی شده است.

باید این واقعیت را در نظر داشت که کودکان بزه‌دیده و شهود نیازمند حمایت‌ها و مساعدت‌های خاصی هستند که متناسب با سن، مراحل رشد و نیازهای فردی آنان

باشد. این گونه حمایت‌های فردی از کودکان بزه‌دیده به منظور پیشگیری از مشکلات مضاعفی است که برای آنان در نتیجه مشارکت در فرایند عدالت کیفری بروز خواهد کرد. تأکید بر این نکته ضروری به نظر می‌رسد که استانداردها و قواعد ملل متحد در مورد پیشگیری از جرم و عدالت کیفری برگرفته از اعلامیه‌ها، قطعنامه‌ها و سایر اسنادی است که برای اصلاح عدالت کیفری در دولت‌های عضو برای نیل به هدف رسیدگی مؤثر و منطبق با اصول حقوق بشر به جرایم ارتكابی و پیشگیری از وقوع آن‌ها در سطح جهانی مقرر شده‌اند.

کودک در فرآیند کیفری یک فرد آسیب‌پذیر است و از میان اقسام متنوع بدرفتاری با کودکان موارد گزارش نشده بیشماری وجود دارد. از این رو در نظر گرفتن حقوق ویژه برای کودک با هدف حمایت از جنبه‌های مختلف زندگی ضروری است و یکی از جنبه‌های مهم حمایت از کودکان بزه‌دیده، دادرسی ویژه کودکان بزه‌دیده شامل مراحل کشف جرم، تعقیب، تحقیقات مقدماتی، مرحله رسیدگی و صدور حکم و اجرای حکم است که از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. آنچه ضروری به نظر می‌رسد، لزوم تجدیدنظر اساسی در قوانین شکلی دادرسی اختصاصی در زمینه آیین دادرسی ویژه کودکان بزه‌دیده و داشتن آیین دادرسی جداگانه از بزرگسالان است. در این راستا برقرار بودن یک چارچوب مناسب قانونی، به اجرا در آمدن سازگار و مداوم آن، پاسخ‌گویی و عدم معافیت از مجازات، عوامل لازم برای برقراری یک محیط حمایتی هستند و موازین قانونی در حمایت از کودکان بسیار مهم می‌باشند که باید ساختار درک پذیرفته و اجرا شوند. در مورد حمایت از کودک بزه‌دیده در حقوق جزای ملی رهنمودها و استانداردهای بین‌المللی بسیار کمی وجود دارد و قانون‌گذار ایرانی هم نسبت به این مورد بی‌توجه بوده است. گرچه با تصویب قانون حمایت از کودکان و نوجوانان در ۱۳۸۱/۹/۲۵ نشانه‌هایی از تصدیق و به رسمیت شناختن سیاست کیفری افتراقی در رویارویی با جرایم علیه کودکان نمایان شده است. اما با این وجود، کماکان در این زمینه با خلأ قانونی مواجهیم.

در کنوانسیون حقوق کودک به حق کودک بزه‌دیده در شرکت در جلسه رسیدگی، تکلیف کشورها به پیشگیری و شناسایی و گزارش دهی، ارجاع، تحقیق، درمان و پیگیری و پشتیبانی از پیگرد قضایی موارد سوء رفتار با کودک و همچنین بحث حمایت‌های روان پزشکی، بازپروری کودکان قربانی جرم و بحث اقدامات دولت‌ها

برای بهبود وضعیت جسمانی و روانی و جلوگیری از آزار و شکنجه کودکان پرداخته است و کشورهای عضو را به عمل کردن تمامی اقدامات قانونی، اجتماعی و آموزشی لازم در برابر کلیه اشکال خشونت جسمی یا روانی و صدمه و آزار و بهره‌کشی مکلف کرده است و همچنین در پروتکل الحاقی کنوانسیون حقوق کودک از جرایم مثل قاچاق کودکان و خرید و فروش و خودفروشی و هرزه‌نگاری کودکان آمده و حمایت از حقوق و منافع کودکان قربانی را به رسمیت شناخته است. یکی از موارد مهم شکلی در پروتکل و دیگر اسناد بین‌المللی، مطلع کردن کودک بزه‌دیده از وظایف خودش و برنامه و بیان رسیدگی و محفوظ ماندن هویت و اطلاعات شخصی کودک قربانی و امنیت کودک در کار فرآیند کیفری در مقابل تهدیدها و انتقام‌جویی‌ها است؛ زیرا که تبعات منفی بسیار زیادی دارد. در مرحله کشف و اعلام جرم، تعقیب و تحقیقات مقدماتی و در روند دادرسی و صدور حکم و اجرای آن نیز در اسناد بین‌المللی به تدریج مؤلفه‌های شکل‌گیری دادرسی ویژه کودکان بزه‌دیده در حال شکل‌گیری است که در پرتو تصویب لوایح قضایی اخیر به این مؤلفه‌ها تا حدودی توجه شده است به نحوی که افق‌های استقرار چنین دادرسی بسیار روشن می‌باشد.

با این توصیفات، کتاب حاضر درصدد پاسخ‌گویی به سؤالات ذیل می‌باشد:

۱. اسناد بین‌المللی در جهت حمایت انتزاعی از کودکان بزه‌دیده در فرآیند کیفری چه حقوقی را مقرر کرده‌اند؟
۲. مؤلفه‌های دادرسی ویژه کودکان بزه‌دیده تا چه میزان در حقوق کیفری ایران پیش‌بینی شده است؟
۳. حقوق کیفری ایران در زمینه پیش‌بینی مؤلفه‌های دادرسی ویژه کودکان بزه‌دیده تا چه اندازه متأثر از اسناد بین‌المللی است؟ حمایت افتراقی از کودک بزه‌دیده چه در سطح داخلی و چه در سطح بین‌المللی از سیاست‌های مورد اهتمام است که در دهه اخیر مورد توجه قرار گرفته است.

۱- حق مورد حمایت قرار گرفتن در برابر تبعیض، برخورداری از رفتاری انسانی در طول دوره دادرسی، داشتن آگاهی، ارائه دیدگاه‌ها و نگرانی‌ها و مورد استماع قرار گرفتن اظهارات، دریافت مساعدت مؤثر، داشتن خلوت و محرمانگی، برخورداری از امنیت در برابر تهدید و انتقام، جبران خسارت مادی و معنوی، اتخاذ اقدامات پیش‌گیرانه و ویژه در قبال آنان و بهره‌گیری از متخصصان آموزش دیده از جمله

حقوقی هستند که اسناد بین‌المللی در جهت حمایت افتراقی از کودکان بزه‌دیده در فرآیند کیفری مقرر کرده‌اند.

۲- مؤلفه‌های دادرسی ویژه کودکان بزه‌دیده در حقوق کیفری ایران بسیار اندک است. در این زمینه می‌توان به گزارش‌دهی اجباری جرایم علیه کودکان، جنبه عمومی دادن به جرایم ارتكابی علیه کودکان بر اساس مواد ۵ و ۶ قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۲۵ آذرماه ۱۳۸۱ و تعیین قیّم اتفاقی برای صغیر بزه‌دیده فاقد سرپرست یا زمانی که سرپرست بر روی او مرتکب جرم شده است، بر اساس ماده ۷۲ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امر کیفری مصوب ۱۳۸۷ و رسیدگی به جرایم علیه کودکان موضوع قانون تأمین امکانات تحصیل اطفال و جوانان ایرانی مصوب ۳۵/۸ اشاره کرد.

۳- حقوق کیفری ایران رهبر تو لوائح قضایی حمایت از کودکان و نوجوانان و آئین دادرسی کیفری به واسطه پیش‌بینی ماده‌های دادرسی ویژه کودکان بزه‌دیده در کل فرآیند کیفری به میزان زیادی تحت تأثیر اسناد بین‌المللی الزام آور نظیر کنوانسیون حقوق کودک و پروتکل الحاقی به کنوانسیون حقوق کودک در مورد فروش اطفال و استفاده از آنان به منظور فحشا یا هرزه‌نگاری از کودکان که مجمع عمومی در قطعنامه شماره ۵۴/۲۶۳ مصوب ماه مه سال ۲۰۰۰ (بویّه ماده ۸ این پروتکل) و اختیاری مانند اصول راهبردی در مورد عدالت برای اطفال بزه‌دیده و شهود صوب شورای اجتماعی و اقتصادی سازمان ملل متحد (۲۰۰۴) و راهبردهای سازمان ملل متحد در مورد کودکان بزه‌دیده و شهود (جولای ۲۰۰۶) قرار گرفته است.

روش بحث این کتاب به روش توصیفی، تحلیلی بوده است و به تمام آن سعی گردیده است از منابع موجود اعم از کتاب، مقالات و پایان‌نامه‌ها به صورت گسترده و جامع استفاده شود. در خصوص اسناد بین‌المللی نیز تلاش شده از منابع موجود در سایت‌های رسمی اینترنتی استفاده شود. مهم‌ترین نوآوری این کتاب، بررسی اسناد بین‌المللی متعدد در خصوص حقوق کودکان و از جمله جدیدترین سند بین‌المللی به نام قانون نمونه محافظت از کودکان مصوب مرکز بین‌المللی حمایت از کودکان

استثمارشده و مفقود شده ژانویه ۲۰۱۳^{۲۱} تهیه شده و تطبیق آن با قوانین موجود و لوایح در دست تصویب از جمله لایحه حمایت از کودکان و نوجوانان و لایحه حمایت از بزه‌دیدگان^{۲۲} و قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ و سایر قوانین داخلی در جهت رفع نواقص و خلأهای موجود می‌باشد.

ب: اهمیت و ضرورت بحث

۱- آگاهی و تصدیق این مسأله که میلیون‌ها کودک در سراسر دنیا در نتیجه وقوع جرایم علیه آنان و سوءاستفاده از قدرت، متحمل صدمات می‌شوند، حقوق این کودکان در حد کافی به رسمیت شناخته نشده است و تأکید بر این مسأله که حتی کودکان بزه‌دیده هنگام مشارکت در فرایند عدالت کیفری متحمل مشکلات مضاعفی می‌شوند.

۲- یادآوری این مسأله که «کنوانسیون حقوق کودک» استلزامات و اصولی را برای تضمین شناسایی مؤثر حقوق کودکان مقرر داشته است و همچنین، دیگر پیمان‌نامه‌های مورد بررسی، اصولی را به منظور مدّار داشتن حقوق ذیل ارائه داده است: اطلاع‌رسانی به کودکان بزه‌دیده، حق مشارکت در فرایند رسیدگی کیفری، حق مورد حمایت قرار گرفتن، حق جبران خسارات وارده در نتیجه بزه‌دیدگی و حق دریافت مساعدت برای رفع عواقب و پیامدهای زیانبار بزه‌دیدگی کودک؛

۳- تأکید بر این مسأله که همه دولت‌هایی که به این منطقه‌ای و بین‌المللی ملحق شده‌اند، مکلف به اجرای تعهدات خود، از جمله اجرای کنوانسیون حقوق اطفال و

1. Child protection Model, Law, Best Practices: Protection of Children from Neglect, Abuse, Maltreatment, Exploitation, The Protection project, International centre for Missing & Exploited Children, January 2013

۲. در سپتامبر ۲۰۰۹، دانشگاه جانز هاپکینز (Johns Hopkins) پروژه مشترکی را با مرکز بین‌المللی حمایت از کودکان استثمارشده و مفقود شده در جهت تدوین قانون نمونه محافظت از کودکان برای همه اشکال غفلت، سوءاستفاده، بدرفتاری، استثمار را شروع به کار کرد. پیش نویس این قانون در طول ۶ مرحله نوشته شد که نسخه نهایی آن در برگزیده استانداردهای بین‌المللی و بهترین رویه‌های حمایت از کودکان بر اساس اقدامات حمایتی کنوانسیون حقوق کودک ۱۹۸۹ و دو پروتکل اختیاری آن: ۱- پروتکل اختیاری راجع به فروش، فحشا و هرزه نگاری کودکان ۲۰۰۰ و پروتکل اختیاری در مورد مشارکت کودکان در مخاصمات مسلحانه می‌باشد. طی آماده‌سازی این پروژه، بیش از ۵۰۰ قوانین داخلی کشورهای مختلف مربوط به حمایت از کودک تجزیه و تحلیل گردید. مواد قانون نمونه نتیجه‌ای از معیارهای بین‌المللی و نمونه‌های تطبیقی قوانین کشورهای متعددی می‌باشد و محتویات آن به ما کمک می‌کند تا خلأها را در قوانین داخلی سراسر جهان بشناسیم.

۳. لایحه حمایت از بزه‌دیدگان به منظور حمایت از بزه‌دیدگان و جبران خسارت آنان توسط کمیسیون لوایح دولت، در ۱۰ ماده تهیه شده و برای تصویب نهایی از قوه قضائیه به هیئت وزیران ارجاع شده است و پس از بررسی و کار کارشناسی در کمیسیون لوایح دولت، برای تصویب به مجلس ارائه می‌شود.

پروتکل‌های آن هستند؛

۴- به رسمیت شناختن این مسأله که کودکان، قشر آسیب‌پذیر جامعه بوده و نیازمند حمایت‌های خاص و متناسب با شرایط سنی و مراحل رشد و نیازهای فردی‌شان هستند؛

۵- توجه به این مسأله که توسعه و بهبود نحوه پاسخ‌دهی به بزه‌دیدگی کودکان، موجب تمایل بیشتر کودکان بزه‌دیده برای افشاء و گزارش موارد بزه‌دیدگی خود و برخورداری بیشتر آنان از فرایند حمایتی رسیدگی کیفری است؛

۶- حقوق بشر معاصر، کودکان را جزء گروه‌های خاص آسیب‌پذیر جامعه می‌داند که نیازمند حمایت ویژه هستند. ماده ۲۵ اعلامیه جهانی حقوق بشر به عنوان یک سند غیرالزام‌آور بین‌المللی که بنابرهای مطرح شده در آن امروزه به عنوان عرف بین‌المللی درآمده است، در بند ۲ ماده ۱ بیان می‌دارد: «مادران و کودکان حق دارند از کمک و مراقبت مخصوص بهره‌مند شوند» و بند ۳ ماده ۱۱ میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ۱۹۶۶ به عنوان یک سند بین‌المللی الزام‌آور که در قبل از انقلاب به امضای دولت ایران رسیده و از تصویب مجلس شورای ملی و سنا گذشته است و بر اساس اصل جانشینی دولت جمهوری اسلامی ایران، در بعد از انقلاب تاکنون متعرض آن نگشته است. فلذا بر اساس ماده ۹ قانون مدنی در حکم قانون داخلی کشور بوده و جمهوری اسلامی ایران مکلف به اجرای آن می‌باشد،^۱ بیان می‌دارد: «کشورهای عضو این میثاق اذعان دارند که تدابیر خاصی را جهت حمایت و مساعدت به نفع کلیه اطفال ممیز و غیرممیز بدون هیچ‌گونه تبعیضی به علت نسب یا علل دیگر اتخاذ نمایند». پیرو ماده ۴ و ۱۹ و ۳۹ کنوانسیون حقوق کودک ۱۹۸۹ دولت‌های عضو عمل می‌کنند برای کودکی که قربانی هرگونه بهره‌کشی، غفلت، بی‌توجهی شده است، تمامی اقدامات مناسب قانونی، اداری، اجتماعی و آموزشی لازم را برای بهبود جسمی و روانی و بازسازی اجتماعی به عمل آورند. برابر قسمت اول بند سوم ماده ۸ اصول راهبردی در مورد عدالت برای اطفال بزه‌دیده و شهود (شورای اجتماعی و اقتصادی سازمان ملل متحد ۲۰۰۴: «هر طفلی دارای حق زیستن، بقا و تحت حمایت قرار گرفتن در زندگی در برابر هر گونه سختی، بی‌توجهی، غفلت، سوءاستفاده جسمی، روانی، عاطفی و

۱. زینالی، امیرحمزه، ابعاد حقوقی و جرم‌شناسی حمایت از کودکان و نوجوانان در معرض خطر، انتشارات روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران، چاپ اول، تابستان ۱۳۸۸، صص ۲۱-۲۰

معنوی است».

به طور حتم، از موارد مهم تدابیر ویژه برای کودکان، مقرر کردن سیاست حمایتی کیفری ویژه و افتراقی برای این قشر که پیش‌گیری از بزه‌دیدگی کودکان را مورد توجه ویژه قانون‌گذاران و سیاستگذاران قرار دهد و موجب شکل‌گیری هسته اصلی سیاست جنایی کشور گردد.

۷- در قوانین ایران علی‌رغم پیشرفت‌های قابل توجهی که در زمینه حقوق کودکان در پرتو یافته‌های جرم‌شناختی و با توجه به اسناد و معاهدات بین‌المللی به دست آمده است، بدقت و بررسی قوانین فعلی و لوايح در دست تصویب کماکان نواقص و خلأهای فراوانی در زمینه حقوق کودک بالاخص جنبه شکلی حمایت از کودک بزه‌دیده را آشکار می‌نماید.

سازمان ملل متحد در ۱ دسامبر ۱۹۸۵ بزه‌دیده را این گونه معرفی می‌نماید: «بزه‌دیدگان کسانی هستند که به طور فردی یا گروهی متحمل خسارت شده‌اند. این خسارت به ویژه در زمینه‌های مربوط به آسیب به تمامیت جسمانی یا روانی، رنج روحی، خسارت مادی و وارد شدن لطمه‌ای به حقوق اساسی افراد می‌باشد. این خسارت ناشی از افعال یا ترک افعالی است که او^۱ قوانین جزایی یک دولت عضو را نقض می‌کند؛ ثانیاً، نشان دهنده تخلف از مقررات حقوقی است که در زمینه حقوق بشر برای بزه‌دیدگان جرایم از یک سو و برای سوءاستفاده از قدرت از طرف دیگر در سطح بین‌المللی شناخته شده‌اند». در ماده ۱۰ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ نیز بزه‌دیده را شخصی می‌داند که از وقوع جرم متحمل ضرر و زیان می‌گردد.

بر اساس کنوانسیون‌های متعدد مربوط به حقوق کودکان نظیر ماده ۱ کنوانسیون حقوق کودک ۱۹۸۹، بند ۱ ماده ۹ اصول راهبردی در مورد عدالت برای اطفال بزه‌دیده و شهود (شورای اجتماعی و اقتصادی سازمان ملل متحد) ۲۰۰۴، بند ۱ و ۳ ماده ۳ کنوانسیون شورای اروپا در مورد حمایت از کودکان در برابر سوءاستفاده و استثمار جنسی لنزاروت ۲۰۰۷^۲، بند ۳ کنوانسیون در مورد ارتباط با کودکان استراسبورگ ۲۰۰۳^۳ و ماده یک قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۲۵ آذرماه ۱۳۸۱

1. Convention on contact concerning children Strasbourg, 15. v. 2003

2. Council of Europe, Convention on the protection of children against sexual exploitation and sexual abuse, lanzarote, 25. x. 2007

کودک بزه‌دیده به هر فرد زیر ۱۸ سال که قربانی جرم واقع شده است اطلاق می‌شود. فرآیند کیفری سستی شامل، مرحله کشف جرم، تعقیب، تحقیق، رسیدگی، صدور حکم و اجرای آن می‌شود که در ماده ۱ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ به مراحل کشف جرم، تعقیب متهم، تحقیقات مقدماتی، میانجی‌گری، صلح میان طرفین، نحوه رسیدگی، صدور رأی، طرق اعتراض به آراء، اجرای آراء ارتقا یافته است. دادرسی کیفری ویژه: هرگاه قانون‌گذار در فرآیند رسیدگی به جرایم از لحاظ نوع جرم، مرتکب و بزه‌دیده به پیش‌بینی مؤلفه‌های افتراقی و متفاوت با دادرسی کیفری عمومی مبادرت نماید، می‌توان از تولد یک دادرسی ویژه صحبت کرد.

ج: ساختار کتاب

اثر حاضر در دو بخش تنظیم شده است. در بخش نخست، در قالب دو فصل به بررسی حمایت افتراقی از کودکان بزه‌دیده در مرحله قبل از محاکمه پرداخته شده است. از نوآوری‌های مهم فصل اول، ارائه تدبیر، در راستای کاهش رقم سیاه بزه‌دیدگی کودکان و افزایش موارد کشف کوک‌آوری می‌باشد. حمایت از کودک در مرحله کشف جرم و اقدامات پلیسی موضوع فصل دوم است این بخش است.

همچنین، در فصل دوم، نگارنده نهادها و ظرفیت‌های موجود در مرحله تحقیقات مقدماتی را در دادرسی در مسیر حمایت از کودکان مورد تأمل و تدبیر قرار داده و به تشکیلات و شرح وظایف هر یک از مقامات تعقیب و تحقیق برای هرچه بهتر شدن روند تحقیقات کودک‌آزاری پرداخته است.

بعد از مرحله تحقیقات مقدماتی و صدور کیفرخواست توسط دادسرا، با ورود پرونده به دادگاه، نیازها و نگرانی‌های کودکان بزه‌دیده، شکل جدیدی به خود می‌گیرد. حضور کودکان بزه‌دیده در محیط خشک و خشن دادگاه‌های عمومی، در کنار مجرمین جرایم شدید، در بردارنده آثار نامطلوبی بر کودک می‌باشد که می‌تواند بر توانایی کودک نسبت به یادآوری و ادای شهادت نیز تاثیر بگذارد. بدین جهت بخش دوم کتاب، به حمایت از کودکان در مرحله محاکمه و بعد از آن اختصاص یافت. این بخش نیز در دو قالب دو فصل تدوین یافته است. در فصل نخست در قالب سه مبحث با حمایت‌های لازم در مرحله دادرسی شروع شده است. در مبحث نخست، به تحقیق و تفحص در خصوص حق مشارکت کودک در مرحله محاکمه و راهکارها و تدابیر آن و در مبحث

دوم به تأمل و بررسی در خصوص تأمین امنیت کودک در مرحله محاکمه و ساز و کارهای مختلف آن اشاره رفته و در مبحث سوم به تضمین حقوق کودک در مرحله صدور حکم پرداخته شده است.

در فصل دوم این بخش، با مذاقه در اقدامات حمایتی لازم در مرحله اجرای حکم با مطمح نظر قرار دادن نحوه ترمیم کودک بزه‌دیده و مرحله بعد از اجرا یا مرحله پساکیفری با هدف توانمندسازی کودک بعد از اتمام فرآیند کیفری به تفصیل بحث خواهد شد. در نهایت در قسمت پایانی کتاب، به ارائه برخی از اساسی‌ترین و کارسازترین راهکارها و تمهیدات حمایتی و پیشنهاداتی در راستای ارتقاء و بهبود حقوق کودکان در چرخه کیفری اختصاص داده شده است، هرچند در جای جای این کتاب نیز پیش‌پژوهانه‌ها مطرح شده است.

سرانجام می‌توان این داشت؛ در زمینه حمایت از کودکان بزه‌دیده در حقوق ایران مقاله‌ها، کتاب‌ها و پایان‌نامه‌های متعددی به ویژه در یک دهه اخیر نوشته شده است؛ اما در حوزه حمایت شکلی یا دادرسی کیفری ویژه این کودکان و پیش‌بینی حمایت افتراقی در فرآیند کیفری، هرگز یک تحلیلی جامع که در برگیرنده تمامی مؤلفه‌های حمایتی در تمامی مراحل مختلف فرایند کیفری، بلافاصله از لحظه وقوع جرم و کشف یا اعلام آن تا انتهای مرحله پساکیفری و بازگشت مجدد کودک به جامعه باشد، صورت نپذیرفته است. در ابتدا تنها مطالب و منابعی که در خصوص این موضوع اختیار داشتیم و برخلاف دیگر منابع حوزه حقوق کودکان به طور خاص به موضوع دادرسی کودک بزه‌دیده توجه داشتند و توسط آقای دکتر میرحمزه زینالی به اینجانب ارائه شد عبارت بودند از: ۱- اصول راهبردی به منظور اعمال بر مردم‌اندیشی در نظام عدالت کیفری؛ قطعنامه شورای اجتماعی - اقتصادی سازمان ملل متحد، ۲۱ جولای ۱۹۹۷ - ۲- اصول راهبردی در مورد عدالت برای اطفال بزه‌دیده و شهود مصوب شورای اجتماعی و اقتصادی سازمان ملل متحد (۲۰۰۴) - ۳- لایحه حمایت از کودکان و نوجوانان - ۴- سمینار دادرسی ویژه با همکاری معاونت حقوقی و توسعه قضایی قوه قضائیه و یونسف، ارومیه ارائه شده در ۲۱ خرداد ۱۳۸۵ توسط دکتر میرحمزه زینالی. نبود منابع مستقیم به دلیل نبودن موضوع سبب شد تا مدت زمان زیادی را به مطالعه ادبیات موضوع و شکل‌دهی سازمان پژوهش اختصاص دهم که از مهم‌ترین مشکلات پیش‌روی این تحقیق بوده است. در نتیجه، در اثر پیش‌رو درصدد این مهم برآمدم تا

سازمان‌دهی مباحث بر پایه شناخت همه جانبه از تمامی آسیب‌ها و دغدغه‌ها و نیازهای کودک بعد از تحمل بزه‌دیدگی بر مبنایی خدشه ناپذیر بنا شود و مشتمل بر تمامی تمهیدات و مؤلفه‌های حمایتی برای کودک باشد که از میزان آسیب‌پذیری وی که از افشار بزه‌دیدگان آسیب‌پذیر است، بکاهد و در جهت حمایت همه جانبه از حقوق کودک در روند کیفری با مدنظر قرار دادن پیش‌گیری از بزه‌دیدگی ثانویه کودک در فرآیند کیفری و ممانعت از تکرار بزه‌دیدگی او در جامعه باشد. باشد که آورده‌ها و نتایج منعکس در اثر حاضر برای پژوهشگران حوزه کودک قابلیت استناد و استفاده را داشته و در راستای ارتقاء و بهبود بخشیدن عملکرد مقامات عدالت کیفری در جریان رسیدگی‌ها در کشور و نیز مساعدت به رفع نواقص و خلأهای موجود در این زمینه گام‌های اثرساز و تحریکی در جهت نمایاندن هرچه تمامتر اهمیت موضوع فراموش شده آیین دادرسی کودکان هدیه در نظام حقوقی ایران برداشته شود.

در خاتمه، عاشقانه‌ترین و سمیمه‌ترین سپاس‌ها را محضر ارزشمند پدر و مادرم تقدیم می‌دارم که با مهربانی، دلسوزی و کفایت بی‌حد و حصر همواره یاری ام کردند و از خواهر نازنینم؛ همدم، که به مانند رستو خوب هرنفس همدم من است، از صمیم قلبم تشکر می‌کنم.

از مدیر ارجمند بنیاد حقوقی میزان، جناب آقای دکتر شیرازی برای تمام مساعدت‌های بزرگووارانه‌شان در انتشار کتاب و کارشان محترم آن بنیاد با نهایت احترام بسیار سپاسگزارم. از جناب آقای دکتر امیرحمزه زینالی برای راه‌یابی‌هایشان در دوره کارشناسی ارشد قدردانی می‌کنم. به همین سان، از بذل عنایت و مساعدت‌های جناب آقای دکتر سید حسین هاشمی که با مهر و محبت و صف‌ناپذیر حاضری و بوق اینجانب بوده‌اند و از جناب آقای دکتر محمد مهدی ساقیان و سرکار خانم دکتر ریم عباچی به جهت توصیه‌های علمی‌شان کمال سپاس و امتنان را دارم.

هدیه هدایت

بیست و نهم خرداد ماه هزار و سیصد و نود و چهار خورشیدی